

УДК 338.2:658

*Наталя Семенівна Прокопенко,
д. е. н., проф., завідувача кафедри
фінансів та банківської справи
ПВНЗ «Європейський університет»
Ал-Хатіма Шлебат,
аспірантка кафедри фінансів та
банківської справи
ПВНЗ «Європейський університет»
Ваган Робертovich Товмасян,
здобувач кафедри фінансів та
банківської справи
ПВНЗ «Європейський університет»*

СУТНІСТНО-СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФІНІЦІЇ ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

В статті здійснено узагальнення наукових поглядів сутності «механізму» «економічного механізму», «організаційного механізму», поняття «управління». Обґрунтовано дефініцію економіко-організаційного механізму управління діяльністю підприємств.

Ключові слова: механізм, економічний механізм, організаційний механізм, управління, діяльність, підприємство.

Актуальність дослідження. Модернізація української економіки неможлива без удосконалення управління бізнес структур, позитивний результат якого досить суттєво залежить від побудови ефективного економіко-організаційного механізму.

У цьому контексті важливо з'ясувати прийоми і технології створення економіко-організаційного механізму підприємств, який би забезпечив активізацію їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та структура економіко-організаційного механізму управління діяльністю підприємств досліджувалася багатьма відомими вченими: Москаленко В., Шипунова О., Брюховецька Н, Лукінов І., Абалкин Л та ін., але одностайної думки з цього приводу не існує. Останнє спонукає до систематизації наукових висновків та окреслення заходів, які будуть спрямовані на прийняття управлінських рішень в частині стабілізації діяльності промислових підприємств

Цілі статті. Здійснити узагальнення наукових поглядів стосовно сутності економіко-організаційного механізму управління діяльністю підприємств.

Існують різні погляди в наукових колах стосовно сутності економіко-організаційного механізму управління діяльністю підприємств.

Так, при світосприйнятті «механізму» одні вчені трактують його як «систему або спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності» [1, с. 355], інші «систему прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами,

насамперед між їх протилежними сторонами, а також підсистемами і елементами економічних систем» [2, с. 100]. Автор поділяє думку, що це дійсно система, і пропонує визначення «механізму» трактувати як чітко окреслену систему елементів, які спонукають один одного для досягнення визначеної мети.

Будь-яка діяльність не можлива без визначеного механізму впровадження окреслених потреб у практичну площину і яка відбувається при взаємодії з оточуючим середовищем. Результат діяльності очікується при досягненні мети, яка полягає в отриманні прибутку.

Ведення будь-якого бізнесу не можливе без ефективного управління. Деякі науковці розглядають управління як вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [3, с.731],

Не можна не погодитися з Макаренко М. та Дудченко В [4, с. 70], що «категорія управління включає сукупність прийомів і методів цілеспрямованої дії на об'єкт з метою досягнення певного результату. Також заслуговує на увагу визначення досліджуваної економічної категорії вченого Гросул В. А., який констатує, що «розробка організаційного механізму управління підприємством передбачає формування сукупності цілей, які обумовлюють необхідність його функціонування. При цьому необхідно визначити структуру елементів процесу формування цілей та їх взаємозв'язок, оскільки організаційний механізм управління повинен охоплювати всі рівні та напрями діяльності підприємства, систему цілей, яка включає цілі діяльності та цілі розвитку підприємства, а також можливості їх реалізації»[5].

Автори схиляються до думки, що для більш всебічного поняття «механізм управління» потрібно розглядати в поєднанні вище зазначених дефініцій: це побудова системи, яка через чітко визначені методи, прийоми, технології повинна впливати на об'єкти, спонукаючи їх до дій з метою отримання визначеного результату.

Перейдемо до розгляду дискусійних моментів серед науковців стосовно сутності економічного механізму (табл.1).

Автори підтримують думку Москаленко В. та Шипунової О. стосовно сутності економічного механізму, але для досягнення мети, визначеної при написанні статті: окреслення економіко-організаційного механізму управління діяльністю підприємств, пропонують визначення доповнити в частині об'єднання економічного механізму і організаційного механізму ще однією підсистемою: створення поведінкового настрою працівників: способи і прийоми, що сприяють підвищенню ефективності людських ресурсів, і, що у кінцевому підсумку дає шанс працівникам усвідомити його особисті можливості і в подальшому застосовувати ці можливості на підприємстві через складові системи управління.

Крім того, постає необхідність у визначенні структури економіко-організаційного механізму. Проведені дослідження показали що єдиної думки щодо структури економічного та організаційного механізму немає. Вчений, Зінов'єв Ф. схиляється до думки, що основними елементами економічного механізму є: форми організації суспільного виробництва (розподіл праці, розміщення, спеціалізація та ін.), форми господарських зв'язків, які забезпечують виробничі відносини між сферами виробництва та підприємствами; сукупність економічних важелів і стимулів впливу на виробництво [13].

Таблиця 1

Визначення поняття «економічний механізм» в науковій літературі

Автори визначення	Узагальнення терміну, що пропонується
Москаленко В. та Шипунова О. [6], Брюховецька Н. [7], Лукінов І. [9], колектив під редакцією Абалкіна Л. [9].	Це складова господарського механізму суб'єкта господарювання, яка визначається оптимальним об'єднанням інтересів різноманітних ланок виробничого процесу, окремих груп та деяких працівників
Москаленко В. та Шипунова О. [6, с.11]	З метою досягнення цілей підприємства, економічний механізм повинен включати функціональну підсистему (планування, прогнозування, ціноутворення, аналіз, облік), підсистему забезпечення (інформаційне, нормативно-правове, внутрішні економічні відносини), економічні важелі (процентні ставки, ціни, тарифи, пільги, штрафи, економічне стимулювання), які у постійній і ефективній взаємодії між собою повинні забезпечити прибуткову діяльність підприємств.
Кульман А. [10], Ференц Я [11]	Трактують економічний механізм як базову систему чи явище: теоретична база, яка визначає властивості, загальні для різних явищ, форм, засобів чи методів і є необхідним зв'язком, що природно виникає між різними економічними явищами [12, с. 15; с. 60.]; спричиняє до виникнення ряду інших явищ, які не вимагають додаткових імпульсів, впливають один з одного у визначеній послідовності і призводить до конкретних результатів [11, с. 12].
Бернар І та. [12, с. 205].	Визначають як «спосіб взаємодії господарських явищ, спосіб досягнення господарської рівноваги, який залежить від законодавчо визначених меж цих явищ»

При аналізі табл. 1 можна прослідкувати, що з себе представляє структура економічного механізму. При цьому ефективна структура можлива, коли вона діятиме на всіх підрозділах підприємства і дії економічного механізму будуть спрямовані на отримання максимально можливої величини прибутку. Це у свою чергу можливо при постійному використанні елементів організаційного механізму і складових ефективного управління. Звідси, ми схилиємося до думки, що економічний і організаційний механізм повинен діяти в симбіозі, оскільки досягти результатів ефективною діяльністю будь-якого господарюючого суб'єкту можна завдяки поєднанню оптимального використання як матеріальних так і трудових ресурсів підприємства при вдалому застосуванню ефективних прийомів управління діяльністю бізнес структури і її підрозділів.

Ефективне застосування економічного механізму, організаційного механізму можливе при взаємопосланні використання ефективних методів, важелів і інструментів.

На рівні підприємства застосовуються такі методи, як облік, аналіз, внутрішнє планування та прогнозування, самофінансування, фондоутворення, оренда, лізинг, факторинг, система розрахунків та взаємовідносин із власниками, працівниками, партнерами, постачальниками та іншими суб'єктами тощо.

Інструменти – це засоби, за допомогою яких можна досягти позитивних результатів діяльності підприємства, тобто за допомогою яких можна покращити взаємовідносини з суб'єктами, що співпрацюють з господарюючим суб'єктом: використання цін (регульованих чи фіксованих), податки, санкції, знижки, контролінг.

Прийоми - доходи працівників (рівень заробітної плати, соціальний пакет), матеріальні допомоги, премії, заохочувальні заходи через надання певних винагород, штрафи, забезпечення підготовки і перепідготовки кадрів, атестація, форми розрахунків.

Також слід зазначити, що створення ефективного економіко-організаційного механізму діяльності підприємств можливе, якщо його побудова буде ґрунтуватися на економічних законах.

З цього приводу, слушною є думка Абалкіна Л., що дія економічних законів - це явище об'єктивне, а механізм їх використання - поєднання об'єктивного та суб'єктивного в діяльності людей [14, с.17].

Звідси, намагання досягти визначених результатів діяльності підприємства повинні спиратися на симбіоз ефективного управління і складових дієвого економіко-організаційного механізму.

Хоча деякі науковці стверджують, що управління носить лише вторинний характер, так як залежить від форм організації виробництва та фінансово-економічних відносин. Разом з тим зміна форм управління впливає на інші елементи механізму, включаючи і форми організації, взаємозв'язки та стимули» [14, с. 83].

На думку авторів даної статті розроблений економіко-організаційний механізм будь-якого підприємства можна реалізувати тільки за допомогою методів управління.

Крім того, досягти ефективності економіко-організаційного механізму управління діяльністю підприємства неможливо окремо без виваженої політики держави стосовно розвитку економіки країни в цілому.

Висновки. Підводячи підсумок вище зазначеному, пропонуємо дефініцію «економіко-організаційний механізм управління діяльністю підприємства» розглядати як систему взаємодії підсистем: функціональної (планування, ціноутворення, облік і аналіз), законодавчого та інформаційного забезпечення, створення поведінкового настрою працівників (способи і прийоми, що сприяють підвищенню ефективності людських ресурсів), інструментів (процентні ставки по кредитах, тарифи, ціни, штрафи, преференції) і через форми, прийоми та методи управління забезпечувати здійснення процесів, що сприятимуть досягненню визначених цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна енциклопедія : [в 3-х томах.] / за ред. С. В. Мочерного та ін. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – Том 2. – 848 с.
2. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку : [монографія] / Б. М. Данилишин. – Донецьк : Юго-Восток, ЛТД, 2008. – 256.

3. Економічна енциклопедія : [в 3-х томах.] / за ред. С. В. Мочерного та ін. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – Том 1. – 864 с.
4. Макаренко М. І. Сутнісно-структурна визначеність механізму регулювання державного боргу / М. І. Макаренко, В. Ю. Дудченко // Вісник Сумського державного університету. – Серія Економіка. – 2006. - № 7(91). – С. 68-75.
5. Гросул В.А. Організаційний механізм формування та функціонування соціально-економічної системи підприємства / В. А. Гросул - [Електронний ресурс] : режим доступу - http://www.confcontact.com/2008dec/2_grosul.php
6. Москаленко В. П. Финансово-экономический механизм промышленного предприятия : [научно-методическое издание] / В. П. Москаленко, О. В. Шипунова; [под научной ред. В. П. Москаленко]. – Сумы : Изд-во "Довкілля", 2003. – 176 с.
7. Брюховецкая Н. Е. Экономический механизм предприятия в рыночной экономике // Социально-экономические аспекты промышленной политики : Сб. науч. тр. /Ин-т экономики промышленности. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. – С. 203-213.
8. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / І. Лукінов. – К. : ІЕ НАН України, 1997. – 456 с.
9. Хозяйственный механизм общественных формаций : под общ. ред. Л. И. Абалкина. – М. : Мысль, 1986. – 269 с.
10. Ферианц Я. Хозяйственный механизм и экономия времени / Я. Ферианц. – М. : Экономика, 1987. – 191 с.
11. Кульман Анри. Экономические механизмы / А. Кульман. – М. : Прогресс. – Универс, 1993. – 192 с.
12. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь : [французкая, русская, английская, немецкая, испанская терминология; в 2-х томах] / Бернар И. Колли Ж. К. – М. : Международные отношения, 1994 г. – Том. 2. – 720 с.
13. Зиновьев Ф. В. Формирование эффективных механизмов хозяйствования в агропромышленном комплексе Крыма. – Симферополь : Таврия, 2001. – 260 с.
14. Хозяйственный механизм общественных формаций / под общ. ред. Л. И. Абалкина. – М. : Мысль, 1986. – 269 с.

Прокопенко Н.С., Шлебат Ал-Хатима, Товмасын В.Р.

СУЩНОСТНО - СТРУКТУРНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕФИНИЦИИ ЭКОНОМИКО - ОРГАНИЗАЦИОННОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье осуществлено обобщение научных взглядов сущности «механизма» «экономического механизма», «организационного механизма», понятие «управление». Обоснованно дефиницию экономико-организационного механизма управления деятельностью предприятий.

Ключевые слова: механизм, экономический механизм, организационный механизм, управление, деятельность, предприятие.

Prokopenko N.S., Shlebat Al-Khatima, Tovmasan V.R.
**ESSENCE AND STRUCTURE CHARACTERISTICS OF THE
DEFINITION OF ECONOMIC AND INSTITUTIONAL MECHANISM OF
ENTERPRISE MANAGEMENT**

The article provides the synthesis of scientific views of nature "mechanism", "economic mechanism", "institutional mechanism", the term "management". Grounded definition of economic and institutional mechanism of enterprises management.

Keywords: mechanism, economic mechanism, institutional mechanism, management, activity, company.

e-mail автора статті: prokopenko_natal@mail.ru